

Scharrelkinderen

De balans tussen bescherming en vrijheid

Het plan van Laura (13) om de wereld rond te zeilen, hield Nederland dagenlang in zijn greep. Want hoe bepaal je de juiste balans tussen bescherming en vrijheid? In het klein speelt deze vraag ook in de kinderopvang. Mag een kind over ruwe boomstammetjes klauteren? Zelf een appel schillen? In de regen naar de buitenschoolse opvang lopen? Er gaan steeds meer stemmen op om kinderen weer eens lekker te laten scharrelen.

Risico's en vertrouwen

Een geïmproviseerd podium bij een straatvoetbalevenement. Een moeder tilt haar peuter hoog tussen de zijhekken door om hem een mooie plaats te geven. Om de peuter heen ontstaat onrust. Minstens vier volwassenen uit het publiek zien hier een groot risico. Ze verstrakken, maken hun handen vrij om het kind te kunnen pakken en kijken afkeurend naar de moeder. Het kind kijkt verwonderd naar de onrust om hem heen en geeft een bravouredemonstratie: hij tilt zijn voetje hoog op en buigt ver over het hek. Het wordt even riskant. De onrust neemt toe. Dan verlegt de peuter zijn aandacht en zoekt een stevige staplaats. Het acute gevaar is geweken. Even later reikt

de moeder naar haar kind en de jongen duikt lachend in haar armen.

Als je een kind vrijheid geeft, neem je risico's. Dat blijkt ook uit dit voorval. Nam deze moeder een te groot risico met haar kind, of was haar vertrouwen terecht? Het kind reageerde er in elk geval positief op en straalde zelfvertrouwen uit. Pas toen de omstanders onrustig werden, ging het kind twijfelen en werd het onrustig en onzeker. Daardoor dreigde er even echt gevaar.

Veilig op ontdekkingstocht

Risico's en toezicht

Bso De Petteflet van de Kober groep in Breda heeft anderhalf jaar moeten vechten voor het behoud van een zandbak met ongelijke en soms ruwe boomstammetjes. Kinderen, leidsters en ouders waren enthousiast over deze natuurlijke zandbak, maar hij voldeed niet aan de veiligheidsnormen van de keuringsinstantie. Die zag allerlei risico's: knellen, schaven en vallen. De Kober groep liet het er niet bij zitten en maakte bezwaar tegen de afkeuring. Met een pedagogisch argument: kinderen ontwikkelen zich juist door zelf te ontdekken wat goed en veilig is, en dat kan in de kinderopvang in een gecontroleerde situatie. Het kostte veel energie, maar de Kober groep heeft gewonnen. Ze losten de kritiekpunten op door duidelijke afspraken te maken over toezicht en door de scherpste kantjes en punten van de boomstammetjes af te vijlen.

Waarom durven we steeds minder risico's te nemen tijdens de ontwikkeling en de opvoeding van kinderen? We weten toch dat kinderen er sterk van worden als ze leren vertrouwen op hun eigen kracht? Toch durven we het vaak niet aan om hun daarvoor de ruimte te bieden.

Bso De Petteflet in Breda heeft anderhalf jaar moeten vechten voor het behoud van een zandbak met ongelijke en soms ruwe boomstammetjes.

Dit thema leeft volop; er verschijnen steeds meer boeken en artikelen over veiligheid versus vrijheid van kinderen. De boodschap is duidelijk: opvoeders, neem gas terug en geef kinderen de ruimte om hun eigen plan te trekken en af en toe eens te struikelen. En natuurlijk gaat het daarbij niet om onbegrensde vrijheid. Het is onze taak kinderen te beschermen tegen risico's die te groot zijn of waarmee ze nog niet hebben leren omgaan. Dat blijkt ook uit dit voorbeeld. Juist omdat er toezicht is, kunnen de kinderen in Breda veilig op ontdekkingsstocht in hun natuurlijke zandbak.

Het zandbakvoorbeeld sluit ook op een andere manier aan op dit thema. Uit alles wat hierover geschreven wordt, klinkt namelijk de oproep om kinderen meer te laten spelen, om terug te keren naar simpel speelgoed en om de mogelijkheden van de natuur te benutten.

De drie aanbevolen boeken (zie kader) gaan uitgebreid in op het thema veiligheid versus vrijheid, en laten ook zien hoe opvoeders in andere delen van de wereld hiermee omgaan. Behalve dat ze heel informatief zijn, lezen ze ook als een trein.

Professionals tussen twee vuren

Professionele opvoeders – zoals leidsters in de kinderopvang – maken zich al jaren bezorgd over de regelzucht van veiligheidsinstanties en de hoge verwachtingen van ouders. Zij voelen zich daarin vaak tussen twee vuren staan.

Want leidsters praten heus wel met ouders over 'vrijheid om te spelen', 'zelfstandigheid' en 'eigen verantwoordelijkheid

geven'. Ouders op hun beurt horen die standpunten beleefd en instemmend aan, maar trekken daarna hun eigen plan. Bijvoorbeeld door te verwachten dat de buitenschoolse opvang hun kind altijd met een busje of taxi van school haalt. Omdat een kilometer lopen echt te veel is voor een zesjarige, zeker als het regent... Of door veel te mopperen over modder- of verfvlekken op de kleren van hun kinderen, waardoor je als leidster sterk in je schoenen moet staan om nog avontuurlijke dingen met de kinderen te doen. Sommige kindercentra komen met webcams tegemoet aan deze controledrang van ouders: de ouder als 'big brother' altijd op de achtergrond.

Maar de druk op professionals komt niet alleen vanuit ouders, maar ook van de overheid en de inspectie. Denk maar aan het verbod op vloerkleedjes, want daar kunnen kinderen over vallen en het zijn stofnesten. Of aan een verbod op kookspullen, want die zijn brandgevaarlijk.

Steeds meer partijen maken zich zorgen om deze inperking van de bewegingsvrijheid van kinderen. Denk aan professionele opvoeders, ouders, verantwoordelijken vanuit de overheid en commercieel betrokkenen (verzekeringen, advocaten)... Vanuit al deze hoeken komt nu een publiek debat op gang. In november kun je zelf meepraten in Amsterdam, want dan wordt er vanuit de kinderopvang een debat georganiseerd in de Rode Hoed (zie kader 'Debat in november').

Leren omgaan met risico's

Risico's en ervaring

De Deense kinderopvang trekt veel buitenlandse bezoekers. Die zijn verbaasd over de verantwoordelijkheden die jonge kinderen daar krijgen. Kirsten Nøhr is een Deense kinderopvangdeskundige die Nederlandse groepen rondleidt: 'Toen we rondliepen op een dagverblijf voor 3- tot 6-jarigen vroegen de deelnemers wat ze deden met een grote zak wortels die daar stond. Ik zei: "Nou, die eten ze." Toen kwamen er drie kinderen met een volwassene, ze kregen allemaal een mes en begonnen de wortels te schillen. De bezoekers wisten niet wat ze zagen: "Doen de kinderen dat?" "Ja natuurlijk, dat vinden ze zo leuk. Ze hebben het geleerd", verklaarde de leidster.'

Omdat de jonge Deentjes geleerd hebben een mes te gebruiken, nemen ze een verantwoord risico. Toch wekt dit verbazing bij de bezoekers die gewend zijn om scherpe voorwerpen juist uit de buurt van jonge kinderen houden. Kirsten Nøhr noemt in dit verband ook het begrip 'curlingkinderen': 'Kinderen voor wie alle obstakels uit de weg geruimd worden, noemen wij "curlingkinderen", naar de sport waar alle hindernissen steeds worden weggeveegd voor de bal uit. Als alle obstakels voor kinderen uit de weg geruimd worden, dan vragen wij [mensen in de Deense kinderopvang] ons af hoe ze weerstand kunnen opbouwen en conflicten kunnen oplossen in een complexe samenleving als ze ouder worden.' Dit doorgeschoten controleren en sturen van kinderen wordt buiten Scandinavië ook wel 'hyperouderschap' of 'helikopterouderschap' genoemd. Uit onderzoek blijkt dat hier grote druk vanuit gaat, die kinderen faalangstig maakt. Ze leren niet omgaan met problemen en bouwen geen goed beeld op van hun eigen kunnen.

Scharrelen als alternatief

Alles bij elkaar is het een groot en lastig thema, die balans tussen bescherming en vrijheid. Alle opvoeders – leidsters, ouders, leerkrachten – zoeken daarin voortdurend hun weg.

Hoe vind je in je werk meer balans tussen bescherming en vrijheid?

- Maak als team eens een 'verlanglijstje': wat zouden jullie graag met de kinderen doen?
- Ga na waarom sommige dingen niet gebeuren; wat zijn de obstakels?
- Bespreek je verlanglijstje met je leidinggevende en met de ouders (zet van tevoren je pedagogische argumenten op een rijtje).
- Lees een van de aanbevolen boeken om inspiratie op te doen.

In het denken over dit probleem is het belangrijk om onderscheid te maken tussen 'risico nemen' (actief) en 'gevaar lopen' (passief). En de grens daartussen is vaak moeilijk te trekken. Een voorbeeld: een kind dat in een boom klimt, loopt het risico eruit te vallen. Maar daar staat tegenover dat het lichaamsbeheersing aanleert. En daar profiteer je als volwassene weer op allerlei manieren van.

Maar waar kunnen wij als opvoeders nu zelf mee beginnen? In alle boeken over dit onderwerp loopt een rode draad: ga meer met kinderen de natuur in en laat ze daar lekker scharrelen. Dit gebeurt in steeds meer buitendagverblijven, waar heel jonge kinderen dagelijks spelend leren in de vrije natuur. Deze bijzondere vorm van kinderopvang is alleen weggelegd voor een kleine minderheid. Maar ook bij kinderen van een gewoon kinderdagverblijf of een gewone bso werkt het al heel goed als we eens wat vaker met hen de natuur in gaan. En dan liefst een beetje wilde natuur, zonder overal hekken en borden met regels. Zodat ze weer eens ouderwets kunnen scharrelen. •

Kom ook naar het debat in november

Plaats: Rode Hoed, Keizersgracht 102, Amsterdam
Datum: 14 november (zaterdag)
Thema: De juiste balans tussen veiligheid en bescherming enerzijds en vrijheid en vertrouwen in de opvoeding anderzijds
Sponsors: Kinderopvang Humanitas en het Kinderopvangfonds
Zie ook: www.derodehoed.nl of www.BBMP.nl

Aanbevolen boeken

Hodgkinson, Tom. *Luie ouders hebben gelijk*, Meulenhoff, 2009.

Honoré, Carl. *Slow Kids*. Nu zijn de kinderen aan de beurt!

Lemniscat, 2009.

Louv, Richard. *Het laatste kind in het bos. Hoe we onze kinderen weer in contact brengen met de natuur*. Jan van Arkel, 2007.